

Nr 10

Utlåtande i anledning av väckta motioner om avskaffande i fredstid av arreststraff.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 11 i första kammaren av herrar *Larsson, Thorsten*, och *Carlsson, Eric*, samt nr 19 i andra kammaren av herrar *Elmwall* och *Fälldin*. I motionerna, vilka är likalydande, föreslås "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning av frågan om avskaffande av arreststraff i fredstid för i första hand försvarsväsendets fast anställda militära och civilmilitära personal och i andra hand de värnpliktiga".

Beträffande skälen för motionärernas yrkande får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser och deras tillkomst

Vid brott av krigsmän kan såsom straff ifrågakomma de allmänna straffarterna straffarbete, fängelse och böter. I fråga om krigsmän som innehar ämbete eller annan befattning varmed ämbetsansvar är förenat är även ämbetsstraffen avsättning och suspension tillämpliga. Därutöver har i 2 kap. 15 a § strafflagen såsom särskilda straffarter för krigsmän stadgats disciplinstraff. Dessa straff utgöres enligt 1 § lagen den 30 juni 1948 om disciplinstraff för krigsmän av arrest och disciplinbot. Arrest kan enligt 4 § disciplinlagen ådömas i minst tre och högst trettio dagar. Under hela strafftiden skall arrestant vidkännas löneavdrag med belopp som är angivet i gällande avlöningsföreskrifter. Disciplinbot kan enligt 6 § disciplinlagen ådömas för minst en och högst tjugu dagar. Straffet utgöres i allmänhet av löneavdrag för dag med samma belopp som den brottslige skulle avstått för dag under avtjänande av arrest.

Under förarbetena till 1948 års strafflagstiftning för krigsmakten övervägdes huruvida beträffande krigsmän vore erforderligt att utöver förefintliga allmänna straffarter ha särskilda disciplinstraff (prop. 1948: 144 s. 182). Frågan avsåg närmast om det var möjligt att ersätta disciplinstraffen med böter enligt allmän lag. Därvid uttalades, att det visserligen syntes böra antagas att, åtminstone under fredstid, böter skulle kunna vara ett i och för sig verksamt straffmedel såvitt gällde vid krigsmakten anställda befattningshavare av olika

slag, likaväl som beträffande befattningshavare i den civila statsförvaltningen, men att med avseende å krigsmakten frågan om lämpligheten av bötesstraff i första hand måste bedömas med hänsyn till de meniga värnpliktiga, som utgjorde huvudmassan av dess personal. Beträffande värnpliktiga ansågs av flera skäl böter icke utgöra en i allmänhet användbar straffart, och det förklarades därför vara ofrånkomligt att liksom tidigare ha särskilda disciplinstraff såsom lindrigare straffarter än fängelse. Vad angår formerna av disciplinstraff uttalades, att på grund av de begränsade möjligheterna att begagna disciplinbot — som infördes genom ifrågavarande lagstiftning — det var behövt att även ha arreststraff.

Vid framläggande av proposition med förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten anförde föredragande *departementschefen* bland annat följande (prop. nr 144/1948):

Vid utformandet av en militär strafflagstiftning torde man — — — icke enbart kunna följa de nu angivna riktlinjerna. Det är därjämte nödvändigt att tillse att likställighet inför lagen i görligaste mån upprätthålles. Visserligen kan ett brott, begånget av någon som tillhör en viss personalkategori, vara allvarigare än enahanda brott förövat av en gärningsman tillhörande en annan kategori. Det är emellertid icke blott av väsentlig betydelse ur allmänt demokratisk synpunkt utan jämväl i krigsmaktens eget intresse att alla inom denna äro underkastade en ensartad straffrättslig reglering så långt detta är möjligt. Utan att denna förutsättning uppfylls synas nämligen militära straffbestämmelser icke vara ägnade att grundlägga en i egentlig mening god disciplin.

Framställning om lagändring

I skrivelse den 1 april 1958 till Konungen har *försvarsväsendets underbefälsförbund* hemställt dels om tillsättande av en utredning med uppgift att undersöka möjligheterna att för den i försvaret anställda personalen avskaffa arreststraffet i fredstid, dels om viss ändring av militära rättegångslagen. I skrivelsen har förbundet i huvudsak anført följande såvitt angår arreststraffet: Det kan måhända förr i tiden — då den militära tjänsten var starkt särpräglad och i de flesta hänscenden skilde sig från civil verksamhet och då för försvarets personal i stor utsträckning gällde särskilda villkor på snart sagt alla områden — ha tett sig naturligt, att i den särskilda strafflagstiftning, som gällde för den militära personalen, inkluderades bestämmelser om ett sådant straff som arreststraffet, vilket saknade motsvarighet med avseende å personer i civil verksamhet inom samhället. Numera var emellertid läget ett annat, och med anledning därav aktualiserade förbundet genom föreliggande framställning spörsmålet om arreststraffets avskaffande, varvid förbundet dock gav akt allenast på den situation, i vilken den vid försvaret anställda, d. v. s. den i den militära tjänsten frivilligt engagerade och däri yrkesverksamma personalen befann sig,

och icke ville taga ställning till frågan huruvida skäl kan anföras för bibehållande av arreststraffet för värnpliktiga med hänsyn till att dessa med tvång tages i anspråk för militär tjänst. Visserligen har de militära och civilmilitära beställningshavarna självfallet även nu för tiden speciella av den militära tjänsten och dess natur betingade arbetsuppgifter och delvis också rätt säregna tjänstgöringsförhållanden, men uppgifter och villkor torde allmänt taget dock numera för denna grupp icke avvika mer från det normala än för många andra specialyrken inom det moderna samhället. I vart fall är avvikelserna så länge fred råder icke särskilt stora. Nämda beställningshavare har i stort sett samma arbetsrättsliga ställning som andra statstjänstemän. Med hänsyn till angivna omständigheter är det svårt att förstå att de förstnämnda skulle för mindre förseelser i eller för sin tjänst vara underkastade straffbestämmelser, som innebär att de riskerar att mista friheten, medan beträffande civilt anställda statstjänstemän frihetsberövande är uteslutet för motsvarande förseelser. Det förefaller icke antagligt att den militära disciplinen kräver en sådan särbehandling av de militärt anställda tjänstemännen. Vidare framhålles att, även om det kunde göras gällande att straffarten av disciplinära skäl måste bibehållas beträffande de värnpliktiga, det under hänvisning därtill dock knappast syntes kunna med fog hävdas att "likheten inför lagen" krävde arreststraffets bibehållande också för den vid försvaret anställda personalen. Varje jämförelse mellan denna och de värnpliktiga i förevarande hänseende måste bli haltande. Naturligare och riktigare är förut angivna jämförelse mellan de militärt anställda och de civila tjänstemännen. En sådan jämförelse måste leda till ett konstaterande att arreststraffet bör avskaffas för det militära befälet. För den vid försvaret anställda personalen borde rimligen korrigeringsmedel motsvarande dem som jämlikt allmänna verkstadgan tillämpas för civila tjänstemän kunna förutsättas giva erforderlig effekt.

Utskottet

Vid brott av krigsmän kan ifrågakomma såväl de allmänna straffarterna — straffarbete, fängelse och böter — som andra allmänna straffpåföljder. Å vissa kategorier krigsmän är även ämbetsstraffen avsättning och suspension tillämpliga. Härutöver finnes särskilda straff för krigsmän, disciplinstraff. Dessa är av två slag, nämligen arrest och disciplinbot. Arrest är ett frihetsstraff, vilket är förenat med löneminskning.

I förevarande motioner väckes fråga om avskaffande av arreststraff i fredstid för i första hand försvarsväsendets fast anställda militära och civilmilitära personal och i andra hand de värnpliktiga.

Såsom framhålles i motionerna har försvarsväsendets underbefälsförbund i skrivelse den 1 april 1958 till Kungl. Maj:t hemställt om utredning angående

bland annat möjligheterna att i fredstid avskaffa arreststraffet beträffande den inom försvaret anställda personalen. Skrivelsen har varit föremål för remissbehandling, varvid framställningen om tillsättande av en utredning tillstyrkts av flera remissinstanser. Enligt vad utskottet inhämtat, kommer inom kort direktiv att utfärdas för en sådan utredning. Det synes troligt, att utredningen får pröva frågan om arreststraffet i hela dess vidd utan begränsning till viss personalkategori.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, synes något initiativ från riksdagens sida i den genom motionerna väckta frågan icke nu böra ifrågakomma.

Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I:11 och II:19, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 februari 1961

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Branting, Per Olofsson, Ferdinand Nilsson, Nyström, Gezelius, Alexanderson och Hilding;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Johansson, herrar Svensson i Vä, Ekström i Björkvik, Jacobsson i Sala, Keijer och Edlund.